

Arbeid for ny ungdomslov i Norge

Hvilke områder er spesielt vesentlige for LUK?

Landsforeningen for utekontakter er for at ungdom i Norge skal sikres demokratiske og politiske rettigheter, men framfor alt er det i forhold til målgruppa vår at vi ønsker å trekke fram momenter som bør sikres i norske lover og forskrifter.

Hvilke grupper av ungdommer er viktige å sikre?

Med ungdom i sviktsonen mener vi ungdom mellom 13 og 25 år som på ulike måter er marginalisert i forhold til samfunnets krav og forventninger, og som på den måten er særlig risikoutsatt for å utvikle rusmisbruk, eller allerede har rukket å utvikle et misbruksmønster uten nødvendigvis å være identifisert av hjelpeapparatet.

Dette kan være ungdom som dropper ut av skolen uten å bli tilstrekkelig fulgt opp, utvikler kriminell atferdskultur, tester rusmidler tidlig, har minoritetsrelaterte vansker, har vært utsatt for fysisk eller psykisk overgrep eller annen omsorgssvikt, sliter med psykiske vansker der ofte selvskading, spiseforstyrrelser og suicidal atferd går igjen, eller på annen måte er sviktet av sine private eller offentlige foresatte. Dette er typisk ungdom som faller innenfor utekontaktens primære målgruppe, og som vi jobber med hver eneste dag i året.

Felles for dem alle er at de befinner seg i en livssituasjon som skulle utløse tjenester fra flere offentlige instanser. Dette kan være barneverntjenesten, sosialtjenesten, den videregående skolen, aetat samt ulike kurative hjelpetjenester.

Sviktsonen er altså den posisjonen disse unge befinner seg i sosialt og tidsmessig der behovet for tiltak er uforholdsmessig mye større enn tilgangen.

Hva er problemet?

Vi ser at hjelpetjenestene på grunn av knappe ressurser ofte kan være trege og tilbakeholdende med å sette inn tiltak overfor denne gruppa, og at det mange steder mangler smidig samarbeid over etatsområder og profesjoner. Utekontaktene vet at de jobber med ungdom i en svært sårbar fase i livet, og gjør alt som er mulig å gjøre for å bygge tillit og lose ungdommene gjennom et offentlig hjelpeapparat som altfor ofte svikter i å legge terskelen på det nivå brukeren befinner seg.

Kjøp, salg og eksperimentering med narkotika foregår i nærmiljøet og sammen med venner, konstaterer forskerne Willy Pedersen og Sveinung Sandberg ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo. Utekontakter og feltteam over hele Norge arbeider for å hjelpe ungdommene der de er, og før problemene vokser dem over hodet. Får å får det til, trenger vi et hjelpeapparat som fungerer, og som har de nødvendige ressursene. Likevel ser vi hver dag stadig nye ungdommer falle stadig lenger utenfor rekkevidde for den hjelp og bistand vi kan yte.

Når ungdom i sviktsonen vokser seg store fyller de nærmest statistikken på rusmisbruk og volds- og vinningskriminalitet helt på egen hånd. På dette vis påfører de samfunnet enorme kostnader, og sine nærmeste store sorger. Det er da også i fullt utviklet tilstand at denne gruppen blir særlig synlige og plagsomme for samfunnet.

Balansen mellom det som brukes på de tyngste og det som brukes på selektiv forebygging.

Det er slik sett forståelig at det har vært satset både ressurser og politisk prestisje på tyngre misbrukere og kriminelle de senere årene. Millioner av offentlige kroner har funnet veien til Plata og tilsvarende steder rundt forbi. Vårt poeng er at det er et veldig misforhold mellom de ressurser som brukes på de tyngste, og de som står i åpenbar fare for å bli det.

Derfor er det for oss et stort paradoks at samfunnet så langt ikke har vært særlig villige til å sette inn ressurser på ungdom i sviktsonen. Det er jo nettopp her at man ved målrettet faglig innsats gjennom sekundærforebyggende metode kan nå enkeltindivider og grupper av unge på kanten av stupet før det er for sent.

Tvert imot har vi gjennom de senere år sett en gradvis forverring av kommuneøkonomien. Dette har i mange kommuner gitt en betydelig nedbygging av innsatsen overfor ungdom generelt, særlig har tiltak rettet mot særlige utsatte grupper blitt betydelig forsømt.

Sviktsonene – hvor er de?

Først kan vi peke på et økende elevtall pr. lærer i skolen og en svekkelse av sosiallærerfunksjonen. Dette gir allerede her mindre tid til hver enkelt elev, og dermed også svekket mulighet til tidlig probleidentifisering.

I neste trinn er dagens videregående skole en vanskelig arena for ungdom som ikke er skoleflinke eller tilpasningsdyktige.

Videre fører mange års nedskjæringer i barnevernet kombinert med omstillingsarbeid og korte frister til mindre operativt handlingsrom. Dette gjør det vanskelig å gå inn i saker der «barnet» nærmer seg myndighetsalder. Mange steder i landet ser man at barneverntjenesten nødvendig går inn i saker der ungdommen er over 15 selv om de har et klart ansvar fram til fylte 23, og har mulighet for å iverksette tiltak helt fram til dette. Bakgrunnen kan være at man vurderer løpetiden for et tiltak som for kort til at det kan ha noen effekt eller at ungdommene har mange tiltak bak seg som ikke har ført til ønsket endring. Endringspotensialet dermed oppleves som "for lite". Vurderingen blir også ofte påvirket av stor belastning i barneverntjenestene.

Når de unge snart når myndighetsalderen, ses de som et ansvar for kommunens sosialtjeneste. Forebyggende tiltak etter barneverntjenestelovens § 4-4 er svært lite benyttet; til tross for at det åpenbart kunne hatt god effekt for enkelte. Vår opplevelse er at hele det forebyggende kapittelet i barneverntjenesteloven er stengt for denne alderskategorien. I den grad det er snakk om iverksetting av tiltak for gruppen, er de ofte knyttet til tvangstiltak etter § 4-24 og § 4-26. Imidlertid får noen unge med *rusmiddel*problemer tilbud om hjelp i døgnbaserte tiltak, uten at det hjelper stort.

Barnevernstjenestens tiltaksapparat for ungdom er bygget opp rundt fellesbegrepet "atferdsproblemer" noe som gir føringer for hvilket faglige fokus som dominerer institusjonene. Mange unge som har etablerte rusproblemer i tillegg til andre sammensatte problemer, får liten eller ingen hjelp knyttet til selve rusproblemet. Dermed går mange unge gjennom et institusjonsopphold uten fokus på rusmisbrukets rolle i totalbildet. Først langt senere i livet mottar de relevant bistand innenfor rusmiddelomsorgens tiltaksapparat, når problemet ofte er større. For mange er dette allerede for sent.

Sosialtjenesten på sin side tar ikke uten videre aktivt ansvar for ungdommer selv om sosialtjenesteloven hjemler dette selv om den forvalter et ansvar for tjenester for hele befolkningen i kommunen: Tjenester knyttet til rusmisbruk er imidlertid særlig fokusert i loven. Til tross for klare pålegg om så vel forebyggende som reparerende tiltak knyttet til innbyggernes rusproblemer, er innsatsen mot unge rusmisbrukere et mangelfullt innsatsområde i mange kommuner. Sosialtjenesteloven gir mulighet for iverksetting av tiltak helt ned til 14 års alderen særlig knyttet til tiltak rettet mot rusmisbruk. Når dette gjerne først skjer noen år etter myndighetsalder, ser vi et intervall fra der barneverntjenesten slipper taket og sosialtjenesten setter inn på typisk 5-6 der den offentlige ansvarsfølelse er betydelig utvannet.

Vi må understreke at det eksisterer et juridisk mulig *samhandlingsrom* på ni år mellom sosialtjenestens laveste innsatsalder 14 år og barneverntjenestens høyeste alder for innsats på 23 år. Det er dette hullet vi må fylle!

De ikke lovpålagte tjenestene

Vi må selvsagt også peke på de mange nedleggelse av aktivitetssentra, fritidsklubber og nå også utekontakter i en tid der utfordringene er større og mer dramatiske enn noensinne tidligere. Særlig de oppsøkende tjenestene er komplementære i hjelpeapparatet og operativt handlingsrettede.

Her ligger oftest primærkompetansen i endringer og trender i lokal ungdomskultur. Det er også her kommunenes fleksibilitet og omstillingsevne overfor utsatt ungdom gjerne kommer til uttrykk.

Vi minner om at kommunen er pålagt ved lov å ha en oppsøkende tjeneste, hjemlet i lov om sosiale tjenester paragraf 3.1. I merknadene til loven samt i Stortingsmelding 69 1992/93 beskrives utekontaktenes virksomhet og mål på samme måte som i NOU 1980:37. Her anbefales det at kommunen ivaretar dette ved å ha en utekontakt. Til tross for dette har mange store kommuner i dag verken utekontakt eller annen oppsøkende tjeneste, og flere er nedleggingstruet. Kunnskapen om, og innsatsen mot ungdom i sviktsonen vil dermed forbli tilfeldig og lite planmessig fra sted til sted. For å ivareta dette feltet på en tilfredsstillende måte bør lover og forskrifter på området revideres og oppgraderes.

En bør også se på om dagens ordning for kompetanseforvaltning er tilfredsstillende.

Landsforeningen for utekontakter anbefaler derfor at kartlegging, oppsøking, intervensjon og selektiv forbygging beskrives i lovverk som forplikter norske kommuner og som sikrer kvalitet og tilgjengelighet for ungdom som er i behov av disse tjenestene. I arbeidet med en evt. ny ungdomslov i Norge blir det helt naturlig å se på alle disse punktene, selv om enkelte områder etter hvert kanskje bør tillegges andre lovområder.